

Warszawa, dnia 25-09-2013

RPO-733161-VII-720.8.3/13/MMo

**Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich
w Koronowie
(Wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 roku (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 16-17 maja 2013 roku, do Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Koronowie (zwanego dalej: placówką, Zakładem, Schroniskiem, ZPiSdN) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: Karolina Goral, Małgorzata Molak (pedagodzy resocjalizacyjni) oraz Wojciech Sadownik (prawnik).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z panią Violetta Jaskulską - Brzezińską – dyrektorem szkoły;

- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanki, w tym m.in.: sypialni, świetlic, izby przejściowej, izby izolacyjnej, izby chorych, klas lekcyjnych, warsztatów, sanitariatów, biblioteki, sali gimnastycznej;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki m.in. księgą ewidencji wychowanek umieszczonych w izbie chorych od 29 lipca 2009 roku, księgą ewidencji wychowanek umieszczonych w izbie izolacyjnej prowadzonej od 1 stycznia 1997 roku, księgą ewidencji wychowanek odsuniętych od zajęć ze względów wychowawczych od 29 stycznia 2013 roku, księgą ewidencji wychowanek umieszczonych w izbie przejściowej od lutego 2008 roku.

W trakcie wizytacji sporządzono dokumentację fotograficzną.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi szkoły oraz wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: regulamin Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Koronowie, regulamin wychowanek zakładu poprawczego, regulamin wychowanek schroniska dla nieletnich, regulamin internatu, izby przejściowej i izolacyjnej, regulamin odwiedzin, procedury regulujące funkcjonowanie placówki m.in. przyjęcia do schroniska/zakładu nieletniej, składania skarg przez wychowanki, stosowania środków przymusu bezpośredniego, postępowania w razie wydarzeń nadzwyczajnych (bunt, ucieczka, próba samobójcza), przyznawania nagród i środków dyscyplinarnych, postępowania wobec wychowanek dokonujących samouszkodzenia, zapobiegającą wnoszenia na teren placówki narkotyków, alkoholu oraz innych substancji i przedmiotów zabronionych, przygotowania wychowanek do zwolnienia bezwarunkowego z zakładu poprawczego, program terapii uzależnień i terapii dla dziewcząt z rodzin z problemem alkoholowym, procedurę realizacji art. 86 oraz art. 90 u.p.n., protokół rady zakładu ZPiSdN z

dnia 22 czerwca 2013 roku, tygodniowy rozkład zajęć w internacie ZPiSdN w Koronowie, planowany jadłospis tygodniowy na dni 20 - 26 maja 2013 roku, arkusz diagnostyczny z dnia 17 grudnia 2012 roku sporządzony przez Okręgowy Zespół Nadzoru Pedagogicznego przy Sądzie Okręgowym w Bydgoszczy, sprawozdanie z kontroli sędziego Sądu Rodzinnego w Bydgoszczy w ZPiSdN w Koronowie z dnia 29 listopada 2012 roku, protokoły kontroli sanitarnej przeprowadzonej przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Bydgoszczy z 14 i 23 listopada 2012 roku.

2. Charakterystyka placówki

W skład wizytowanej placówki wchodzi Zakład Poprawczy o charakterze półotwartym, przeznaczony dla 30 dziewcząt oraz Schronisko dla Nieletnich zwykle dla dziewcząt z limitem 10 miejsc. W internacie funkcjonują 3 grupy wychowawcze: 2 zakładowe i schroniskowa. Stan ewidencyjny wychowanek wynosił 28 osób, zaś faktycznie przebywało 25 dziewcząt. Wśród nich było 18 wychowanek Zakładu (2 nieletnie były na urlopie) oraz 7 wychowanek Schroniska (1 wyjechała na rozprawę). Wychowanki funkcjonują w 3 agendach: internat, szkoła, warsztaty.

Wyodrębnione w Zakładzie grupy są jednakowe, o przydziale do nich decyduje zespół diagnostyczny, dyrektor, psycholog i pedagog.

Według informacji przekazanej przez dyrektora szkoły, do niedawna funkcjonowała IV grupa Zakładowa, do której kierowane były dziewczyny sprawiające problemy wychowawcze i cierpiące na zaburzenia psychiczne, jednakże nie należy jej utożsamiać z grupą karną. Równowagę dla nich stanowiły dziewczęta współpracujące z personelem i wykazujące prawidłową postawę. Grupę tę wyróżniało zlokalizowanie w 1 sypialni 7-osobowej, dzięki czemu możliwy był większy nadzór wychowawczy. Ze względu na małą liczebność wychowanek i brak szczególnej kategorii osób, wspomniana grupa została zawieszona. Na możliwość utworzenia tej grupy może wskazywać § 15 ust. 6 regulaminu ZPiSdN w Koronowie (też w pkt 3 w rozdziale IV regulaminu internatu) stanowiący, iż *jeżeli wymagają tego względy resocjalizacyjne lub organizacyjne, kierownik internatu – za zgodą dyrektora zakładu*

– może tworzyć grupy wychowawcze o charakterze specjalnym, jednakże przedstawiciele KMP proszą o wyjaśnienie, czy wskazany przepis upoważnia kierownika internatu wyłącznie do powołania grupy IV, czy także do grup o innej specyfice.

Grupom wychowawczym odpowiada 5 grup szkolnych oraz 6 grup warsztatowych.

W godzinach lekcyjnych opiekę nad wychowankami sprawują nauczyciele prowadzący zajęcia, w czasie przerw – strażnicy, a po powrocie do internatu – wychowawcy grup. Opiekę nocną sprawuje wychowawca i 3 strażników (po 1 strażniku w każdej grupie).

3. Personel placówki

Opiekę nad wychowankami sprawuje 11 wychowawców, kierownik internatu oraz 9 strażników. Wśród kadry szkolnej zatrudnionych jest 12 nauczycieli oraz kierownik warsztatów. W zespole diagnostyczno-korekcyjnym pracuje 2 pedagogów oraz psycholog.

Wszyscy pracownicy placówki, mający bezpośredni kontakt z nieletnimi, legitymują się odpowiednim wykształceniem. W 2012 roku 3 osoby uczestniczyły w szkoleniu „narzędzia pracy psychologiczno - pedagogicznej dla szkolnych specjalistów”, cały personel brał udział w szkoleniu z zakresu samoobrony, część pracowników – w szkoleniu w zakresie HIV/AIDS oraz VI kongresie pedagogów i psychologów szkolnych. Na 2013 rok zaplanowano szkolenie dotyczące kwestii usamodzielniania wychowanka oraz udział w konferencji „konceptje niedostosowania”. Zdaniem przedstawicieli KMP tematykę szkoleń warto rozszerzyć o zagadnienia dotyczące pracy z nieletnimi, rozwiązywania sytuacji kryzysowych, stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz udzielanie pierwszej pomocy. Ponadto personelowi należy zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiący, iż *personelowi pracującemu z nieletnimi*

pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.

Podkreślić należy, że w 2012 roku zapewniono udział w szkoleniu „superwizja kliniczna”, która jest ważna ze względu na obciążenia wynikające ze specyfiki pracy w placówce resocjalizacyjnej oraz skutkująca zwiększeniem efektywności pracownika. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu ważny jest jednak stały dostęp do superwizji, zwłaszcza dla psychologa.

W okresie od 1 stycznia 2012 roku do dnia wizytacji (dalej: analizowany okres) nie prowadzono postępowań dyscyplinarnych wobec pracowników placówki.

4. Warunki bytowe

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji ocenili warunki bytowe jako bardzo dobre. Placówka posiada niezbędne zaplecze socjalne i techniczne dla wychowanek i personelu.

W skład placówki wchodzi 3 wolnostojące budynki: w jednym zlokalizowano internat i szkołę, w drugim ulokowano warsztaty szkolne, trzeci stanowi budynek administracji.

Wielkość pokoi wychowanek jest różna w każdej grupie. W I grupie ZP były 2 pokoje 3-osobowe oraz 1 pokój 4-osobowy, w II grupie ZP był pokój 6- i 7-osobowy, w grupie SdN natomiast był 1 pokój 4-osobowy, zaś pozostałe 4 pokoje były 2-osobowe. Wszystkie pokoje nieletnich były estetyczne, odpowiednio wyposażone. Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły, wychowanki mają wpływ na dodatki, pod kontrolą wychowawcy mogą ozdabiać ściany. Rzeczy osobiste przechowują w szafkach w pokojach oraz w grupie wychowawczej.

Do każdej z grup przypisana jest świetlica, w której wychowanki odrabiają lekcje oraz spędzają czas wolny. Wątpliwości wizytujących wzbudził standard świetlicy grupy IV (III ZP), umiejscowionej na korytarzu. Przedstawiciele KMP poddają pod rozwagę wyodrębnienie świetlicy dla tej grupy w oddzielnym pomieszczeniu w momencie, gdy zostaną przypisane do niej nowe wychowanki.

Sanitariaty dla nieletnich wyposażone są w osłonięte zasłonkami prysznice, umywalki oraz kabiny ustępowe. Stan techniczny oraz czystość zostały dobrze ocenione przez wizytujących, podobnie dostęp do środków higienicznych. Zastrzeżenia wzbudził natomiast brak drzwi osłaniających miski ustępowe w toalecie grupy I ZP. Zdaniem przedstawicieli KMP, konieczne jest natychmiastowe zapewnienie intymności korzystających z nich nieletnich. Zgodnie z zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi CM/Rec (2008)11, dalej: zalecenia Komitetu Ministrów, *młodociani mają mieć dostęp do pomieszczeń sanitarnych, które są higieniczne i respektują prywatność* (Reguła 65.2).

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Jego zasięgiem objęty jest teren na zewnątrz budynku (brama wjazdowa i boisko szkolne), ciągi komunikacyjne oraz następujące pomieszczenia: pracownię warsztatową, izbę przejściową, izbę izolacyjną oraz izby chorych.

Wychowanki spożywają posiłki w jadalni wyposażonej w estetyczny sposób w stoły i krzesła. W widocznym miejscu wywieszony jest jadłospis.

Placówka dysponuje izbą przejściową, która wykorzystywana jest także dla dziewcząt wyłączonych z zajęć w myśl § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz.1359 ze zm.), dalej: rozporządzenie. Czas pobytu nieletniej w izbie nie przekracza 2 tygodni, chyba, że lekarz zaleci inaczej ze względu na stan zdrowia wychowanki. Izba wyposażona jest w 2 łóżka, umywalkę, stolik, krzesła oraz gazety, książki i radio. Wychowanka umieszczona w izbie przejściowej przekazuje swoje rzeczy do depozytu, a część do szafy w przylegającym do izby pokoju strażników. Ze względu na brak wydzielonego w izbie sanitariatu, wychowanka korzysta z kąpieli w grupie schroniskowej, a z toalety w odrębnym pomieszczeniu na parterze.

W placówce wyodrębniono także izbę izolacyjną, której wyposażenie nie wzbudziło zastrzeżeń wizytujących. Skorzystanie z przylegającej do niej toalety

wymaga użycia instalacji przyzywowej, bowiem drzwi do niej otwierane są przez strażnika.

W piwnicy budynku zlokalizowana jest biblioteka, w której do dyspozycji nieletnich pozostawiono 2 komputery. Jej wyposażenie zostało pozytywnie ocenione przez wizytujących. Placówka współpracuje ponadto z miejską biblioteką publiczną, organizowane są spotkania z ciekawymi postaciami oraz dyskusyjny klub książki.

Kończąc kwestię warunków bytowych przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną zauważyć, iż wizytowana placówka jest niedostosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika ZPiSdN daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też samodzielnie przemieszczać się po terenie placówki. Należy zauważyć, iż zgodnie z Konwencją ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, aby umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie Państwa strony podejmą odpowiednie środki obejmujące rozpoznanie i eliminację barier w zakresie dostępności budynków [art. 9 ust. 1, Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona dnia 13 grudnia 2006 roku w Nowym Jorku (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169)].

Analiza kart depozytowych wychowanek przyniosła spostrzeżenie, iż oddawane przez wychowanki przedmioty nie są szczegółowo opisywane, co stwarza możliwość pomyłki przy wydawaniu nieletnim ich własności. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zwracają uwagę na konieczność precyzyjnego opisu przedmiotów. Dobrze oceniają pomysł dołączenia do karty depozytowej jednej z wychowanek - zdjęcia biżuterii.

5. Traktowanie

Podniesienia wymaga, iż wizytujący nie odebrali sygnałów o niewłaściwym traktowaniu. Co więcej, wychowanki, z którymi rozmawiali przedstawiciele Mechanizmu, pozytywnie oceniły atmosferę panującą w placówce, a także pracę i sposób odnoszenia się przez kadrę pedagogiczną. Podkreślały, że w placówce czują się

bezpieczne oraz wskazywały osoby godne zaufania, do których zawsze mogą się zwrócić. Wszystkie uznały, że pobyt w placówce zmienił je na lepsze.

Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły, w analizowanym okresie nie było wydarzeń nadzwyczajnych oraz nie stosowano środków przymusu bezpośredniego.

W wizytowanej placówce, zgodnie ze słowami dyrektora szkoły, stosuje się czasowe odsunięcie od zajęć, trwające od kilku godzin do kilku – zazwyczaj 5 dni. Nie jest związane z degradacją w systemie resocjalizacyjnym. Wychowanka umieszczona na ten czas w izbie przejściowej jest pod nadzorem personelu, zwłaszcza psychologa i pedagoga. Prowadzone są rozmowy ukierunkowane na obniżenie emocji i poznanie powodów niewłaściwego zachowania. Zajęcia szkolne prowadzone są w toku indywidualnym, opracowanym przez nauczycieli. Opis jej pobytu dokonywany jest w księdze osób odsuniętych od zajęć ze względów wychowawczych, która została poddana analizie. W 2012 roku było 10 umieszczeń, a w 2013 roku – 1 (do dnia wizytacji). Wpisy dokonywane są szczegółowo z podaniem przyczyny i stanu psychicznego podczas pobytu z izbie, odnotowywane są także wizyty personelu oraz daty i godziny konsultacji.

Jednakże, podczas analizy dokumentów regulujących funkcjonowanie wychowanek w placówce, przedstawiciel KMP dostrzegł szereg nieprawidłowości związanych z niedostosowaniem procedur przyjętych w placówce do obowiązujących przepisów lub brak precyzyjności postanowień regulaminów. Najwięcej wątpliwości pojawiło się w kwestii środków przymusu bezpośredniego, umieszczania nieletnich w izbie przejściowej, czy kontroli osobistych.

Wątpliwości pracownika KMP wywołała m. in. procedura użycia środków przymusu bezpośredniego (dalej: ś.p.b.) w ZPiSdN w Koronowie, w której zapisane jest, że *użycie siły fizycznej polega na krótkotrwałym ręcznym obezwładnieniu nieletniej*. W konsekwencji - rozdzielenie dziewcząt poprzez odciążenie siłą podczas awantury, nie jest traktowane jako siła fizyczna w rozumieniu ś.p.b., co potwierdziła w rozmowie z wizytującymi dyrektor szkoły. Zdaniem przedstawicieli KMP, rozdzielenie dziewcząt wbrew ich woli i z użyciem siły, jest środkiem przymusu

bezpośredniego, co wynika z art. 95a § 1 u.p.n. oraz art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 24 maja 2013 roku o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz. U. z 2013 r., poz. 628), dalej: ustawa o środkach przymusu bezpośredniego, który wskazuje na to, iż siła fizyczna polega na technikach transportowych, obrony, ataku i obezwładnienia (pkt 1a-d). W związku z powyższym, z użycia siły fizycznej należy sporządzać protokół (art. 95b § 3 u.p.n.) oraz powiadamiać sędziego rodzinnego sprawującego nadzór nad nieletnią (art. 95b § 4 u.p.n.). Przedstawiciele KMP zalecają dostosowanie procedury użycia środków przymusu bezpośredniego do obowiązujących przepisów.

W regulaminie ZPiSdN w Koronowie, uwagę przedstawiciela KMP wzbudził § 18 ust. 2n wskazujący, iż wychowanka ma *prawo do poszanowania prywatności, z ograniczeniami* wynikającymi z rodzaju zakładu. W związku z powyższym zwracam się z prośbą o wyjaśnienie ww. przepisu.

Wyjaśnienia wymaga także § 9 ust. 5 regulaminu ZPiSdN w Koronowie, zgodnie z którym dyrektor dla zapewnienia bezpieczeństwa i porządku może umieścić nieletniego w oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym lub izbie przejściowej. Wprawdzie jest on zgodny z § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia, ale jak przekazano wizytującym – oddzielne pomieszczenie mieszkalne nie zostało wyodrębnione w placówce. Jak zostało wspomniane w rozdziale poświęconym warunkom bytowym, funkcjonuje tylko 1 izba przejściowa.

Z faktem tym związany jest także inny problem. Zgodnie bowiem z pkt 3 regulaminu izby przejściowej - *nieletnia umieszczona po raz pierwszy, może przebywać w izbie przejściowej z nieletnią przebywającą tam także po raz pierwszy*. W myśl ww. postanowienia regulaminu, niemożliwe do pogodzenia jest umieszczenie w izbie przejściowej nowoprzyjętej wychowanki wraz z wychowanką czasowo odsuniętą od zajęć.

Uwagę przedstawiciela KMP wzbudziły także niektóre przesłanki do umieszczenia wychowanek w izbie przejściowej, uregulowane w następujących procedurach:

- związanej z czasowym odsunięciem od zajęć - *dezorganizacja przebiegu zajęć poprzez nawoływanie innych do nieposłuszeństwa powodującego zakłócenie porządku obowiązującego w zakładzie, zamiar dokonania samouszkodzenia lub faktyczny akt samouszkodzenia oraz planowanie działań zagrażających zdrowiu lub życiu wychowanki;*

- postępowania w przypadku zachowania nieletniej uniemożliwiającego prowadzenie zajęć – *niesubordynacja wobec pracownika powodująca dezorganizację zajęć, nawoływanie innych do nieposłuszeństwa powodującego zakłócenie porządku innego niż bunt, zamiaru dokonania samouszkodzenia oraz planowania działań zagrażających zdrowiu lub życiu wychowanki lub pracownika;*

- umieszczenia w izbie przejściowej wychowanki Schroniska/Zakładu poprawczego – *zapobieganie agresji lub dezorganizacji życia w Schronisku/Zakładzie.*

Odpowiadają one bowiem przesłankom do zastosowania środków przymusu bezpośredniego, określonym w art. 12 ustawy o środkach przymusu bezpośredniego, którymi są m.in.:

1) *wyegzekwowanie wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;*

2) *odparcie bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;*

3) *przeciwdziałanie czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;*

4) *przeciwdziałanie naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;*

10) *ujęcia osoby, udaremnienia jej **ucieczki** lub pościgu za tą osobą;*

14) *przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.*

Związane to być może z faktem, że chociaż § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia daje podstawę do umieszczenia nieletniej w izbie przejściowej lub oddzielnym pomieszczeniu mieszkalnym, w ocenie przedstawicieli KMP, jest nieprecyzyjny, gdyż nie określa maksymalnego czasu odizolowania, zasad pobytu nieletniej w tym pomieszczeniu oraz **wyraźnych powodów odizolowania**. W tej sprawie Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o

stwierdzenie niezgodności § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia oraz § 34 rozporządzenia w zakresie, w jakim odsyła do odpowiedniego stosowania § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia z art. 95 § 3 u.p.n., art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i art. 92 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP.

Wymienione wyżej procedury: związana z czasowym odsunięciem od zajęć i umieszczenia w izbie przejściowej wychowanki Schroniska/Zakładu poprawczego, zakładają także, że przesłanką do umieszczenia w izbie przejściowej jest *agresja fizyczna w stosunku do wychowanek lub pracowników zakładu, niewymagająca stosowania środków przymusu bezpośredniego*. Wątpliwości przedstawiciela KMP budzą kryteria, dla których można przyjąć, że dany przypadek agresji fizycznej nie wymaga użycia ś.p.b., wobec czego proszę o wyjaśnienie w tej kwestii.

Przedstawiciele KMP dużą uwagę przywiązują także poddawaniu nieletnich kontroli osobistej. W regulaminie wychowanek Zakładu zapisane jest, iż w *przypadkach uzasadnionych względami wychowawczymi lub bezpieczeństwa zakładu dokonuje się kontroli pobieżnej, osobistej i kontroli pomieszczeń* (pkt 6 Rozdział VI *Przepisy końcowe*), natomiast w regulaminie wychowanek Schroniska - w *przypadkach uzasadnionych względami bezpieczeństwa lub wychowawczymi, wychowanka zobowiązana jest poddać się przeszukaniu osobistemu oraz pomieszczeń, w których przebywa* (pkt 3 Rozdział V *Postanowienia końcowe*). Od dyrektora szkoły wizytujący pozyskali informację, iż kontroli osobistej wychowanki poddawane są w izbie przejściowej. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają, iż ze względu na umieszczoną w niej kamerę, naruszona zostaje intymność kontrolowanej dziewczyny. W ocenie pracowników Mechanizmu jest to niedopuszczalne.

W pkt 4 procedury zapobiegającej wnoszenia na teren placówki narkotyków, alkoholu oraz innych substancji i przedmiotów zabronionych zapisane jest, iż *wychowanki przyjmowane do placówki (nowe, powracające z przepustek/urlopów, doprowadzone z ucieczki) poddawane są przeszukaniu osobistemu przez strażniczkę lub pracownika pedagogicznego tej samej płci w jej obecności*. Natomiast w procedurze przyjęcia do placówki – *strażnik dokonuje sprawdzenia osobistego*

wychowanki oraz bagażu w jej obecności, a następnie doprowadza do grupy (pkt 3 w rozdziale II), czy procedurze umieszczenia w izbie przejściowej (zarówno wychowanek schroniska, jak i zakładu poprawczego) – za przygotowanie i sprawdzenie wychowanki przed umieszczeniem w izbie przejściowej odpowiedzialny jest pracownik ochrony/strażnik. Jeżeli uzna za konieczne przeprowadza kontrolę osobistą (...). Tymczasem, przepis §105⁹ ust. 1 pkt 3 rozporządzenia statuuje ogólne zobowiązanie pracowników realizujących plan ochrony zakładu do przeprowadzania kontroli w celu odnalezienia przedmiotów niebezpiecznych, niedozwolonych, udaremnienia ucieczki lub też w innych uzasadnionych przypadkach. Żaden jednak z przepisów określających obowiązki pracowników pełniących zmiany na poszczególnych posterunkach ochrony (§105¹¹ - §105¹⁹) nie przewiduje przeprowadzania kontroli osobistej wychowanków, a jedynie *przeglądanie i kontrolowanie zawartości wnoszonych i deponowanych bagaży lub rzeczy oraz sprawdzanie ładunków pojazdów* (§105¹³ ust. 1 pkt 8), *przeprowadzanie szczegółowych przeszukań pomieszczeń izby przejściowej, izby izolacyjnej lub izby chorych przed umieszczeniem w nich nieletnich oraz po opuszczeniu tych pomieszczeń przez nieletnich* (§105¹⁵ pkt 5), *przeprowadzanie kontroli pobieżnej nieletnich* (§105¹⁵ pkt 8, §105¹⁷ pkt 4, §105¹⁹ pkt 8). Także §105¹⁵ pkt 6 rozporządzenia nie może zostać uznany za podstawę do dokonywania kontroli osobistych wychowanków przez strażników bowiem zobowiązuje on jedynie do odnotowania w książce zmiany faktu *przeszukania osobistego* nieletniego przed umieszczeniem w izbie przejściowej lub izolacyjnej. W tym zakresie należy stwierdzić ponadto brak spójności w obrębie jednego aktu prawnego, który wprowadzając definicję legalną *kontroli osobistej* nie reguluje w jakich sytuacjach i przez jaki podmiot może być ona przeprowadzana, natomiast posługuje się pojęciem *przeszukania osobistego* bez jednoczesnego wskazania zakresu jego desygnatów. Odnotowania wymaga również fakt, iż uregulowanie kwestii związanych z przeprowadzaniem kontroli nieletnich na gruncie rozporządzenia budzi wątpliwości w zakresie swojej zgodności z art. 31 ust. 3 oraz art. 41 ust. 1 Konstytucji.

Przedstawiciele KMP poinformowano, iż testy na obecność narkotyków dokonywane są przez psychologa po powrocie nieletnich z przepustek. Zapisane jest to także w procedurze przyjęcia wychowanki. Przedstawiciele KMP dostrzegają problem systemowy, polegający na braku ustawowego uprawnienia do przeprowadzania testów na obecność narkotyków przez pracowników ZPiSdN (pkt 5 w rozdziale II), bowiem zgodnie z art. 70b u.p.n. zobowiązać nieletniego do badania może kurator sądowy i to tylko w przypadku, kiedy *zachowanie nieletniego wskazuje, że jest on po użyciu alkoholu lub podobnie działającego środka*. W związku z czym pracownicy KMP zalecają zatem dostosowanie przyjętych w placówce procedur do obowiązujących przepisów.

Zdaniem pracowników KMP, wspomnianą wyżej procedurę przyjęcia wychowanki w punktach wprowadzających możliwość umieszczenia w oddzielnym pomieszczeniu nieletniej znajdującej się pod wpływem narkotyków lub alkoholu (odpowiednio: pkt 5 i 6 w rozdziale II), należy uzupełnić o wskazanie, aby nieletnie odseparowane od grupy przebywały w obecności osoby dorosłej.

Wątpliwości przedstawiciela KMP wzbudził także inny zapis w procedurze przyjęcia do ZPiSdN, iż *papierosy jeżeli nieletnia jest osobą niepełnoletnią zostają w jej obecności zniszczone*. Ich zdaniem, papierosy powinny zostać przekazane do depozytu lub oddane rodzicom nieletniej, w żadnym razie nie mogą zostać zniszczone przez personel placówki. Jednocześnie przedstawiciele Mechanizmu pragną wskazać, że zgodnie z przepisem art. 64 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997, nr 78, poz. 483) *każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia*. Jak stanowi Konstytucja, w przepisie art. 64 ust. 2 prawa te podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej. Natomiast z uregulowanej w przepisie art. 64 ust. 3 Konstytucji normy wynika, iż *ograniczenie własności może nastąpić tylko w drodze ustawy i tylko w zakresie, w jakim nie narusza ona istoty praw własności*.

Wychowanki mają możliwość zgłoszenia skargi do dyrektora ZPiSdN. Wizytujących poinformowano, że poruszają one zwłaszcza kwestię poczucia niesprawiedliwości. W związku z tym, że problemy te rozwiązywane są na bieżąco,

nie są protokołowane. Przedstawiciele Mechanizmu stoją na stanowisku, iż skargi ustne także należy ewidencjonować. Ponadto zalecają uzupełnienie katalogu praw wychowanek zakładu poprawczego zawartego w § 18 ust. 2 regulaminu ZPiSdN w Koronowie o prawo do skargi. Co więcej, przekształcenia wymaga procedura składania skarg przez wychowanki. Zdaniem przedstawicieli KMP nieletnia powinna mieć możliwość złożenia skargi bezpośrednio do dyrektora, a nie dopiero w momencie nierozwiązania sprawy na innych szczeblach (wychowawca grupy/ klasy, a następnie kierownik działu; pkt 8). Dyrektor powinien zdecydować, w jaki sposób sprawa ma zostać wyjaśniona, zlecając przeprowadzenie postępowania wskazanym pracownikom. Zastrzeżenia przedstawicieli KMP budzi także rozwiązanie, iż wychowanka *skargę adresowaną do instytucji składa za pośrednictwem dyrektora zakładu* (pkt 12). Dziewczęta powinny mieć możliwość złożenia skargi w sposób bezpośredni, bez ingerencji w jej treść przez dyrektora ZPiSdN. Zgodnie z Regułami ONZ *każdy nieletni powinien mieć prawo do składania drogą urzędową próśb lub skarg, bez cenzurowania ich treści, do administracji centralnej, władz sądowych lub innych kompetencyjnych władz i powinien otrzymać bez zwłoki informacje o udzielonej odpowiedzi* (Reguła 76).

Przedstawiciele KMP każdorazowo badają sytuację nieletnich matek. Dyrektor szkoły poinformowała wizytujących, iż zgodnie z u.p.n. sąd przerywa wykonywanie środka poprawczego wobec wychowanki, rodzina nieletniej zostaje rodziną zastępczą dziecka lub wychowanka na mocy decyzji sądu, zostaje umieszczona w domu matki z dzieckiem. Przedstawiciele Mechanizmu podkreślają, iż ciąża i urodzenie dziecka nie powinny wiązać się z przerwaniem procesu resocjalizacji. Co więcej, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej w myśl art. 18 Konstytucji RP. Brak jest jednak przepisów prawnych określających sytuację nieletnich w ciąży i po urodzeniu dziecka.

6. Dyscyplinowanie

Katalog kar i nagród obowiązujących w placówce zawarty został w regulaminach wychowanek. Analiza regulaminu wychowanek Zakładu przyniosła spostrzeżenie, iż brakuje w nim nagrody (rozdział IV) przewidzianej w § 66 ust. 1 pkt 17 *przedstawienie wniosku o przeniesienie z zakładu półotwartego do otwartego* oraz środka dyscyplinarnego (rozdział V) zawartego w § 71 ust. 1 pkt 13 *wystąpienie z wnioskiem o przeniesienie do zakładu innego rodzaju*.

Nagrody udzielane są w placówce prawie 3-krotnie częściej niż kary, co przedstawiciele KMP oceniają pozytywnie. Wśród kar najbardziej powtarzającymi się była nagana, zakaz noszenia prywatnej odzieży i posiadania rzeczy wartościowych, powiadomienie rodzica o złym zachowaniu oraz obniżenie kieszonkowego. Wymierzane były zwłaszcza za aroganckie i wulgarne zachowanie, agresję fizyczną oraz odmowę wykonania polecenia. We wszystkich analizowanych wnioskach o zastosowanie środka dyscyplinarnego zawarte było uzasadnienie. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził jednak sposób wypełniania pola *środki dyscyplinarne stosowane wobec wychowanki w ostatnich dwóch miesiącach*. Wymienione w nim kary były inne niż wskazywała na to chronologia ich wymierzenia (sprawdzono daty wymierzania kolejnych kar). W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają rzetelne wypełnianie wniosków o zastosowanie środka dyscyplinarnego.

Wątpliwości wizytujących wzbudził fakt, iż w placówce funkcjonuje kara w postaci zakazu reprezentowania placówki na zewnątrz, rozumianego jako zakaz wyjść poza teren. Według przedstawicieli KMP jest to zbyt daleko idąca interpretacja, bowiem nie można uznać wyjścia np. do sklepu na zakupy jako reprezentowania ZPiSdN.

Nieletnie, z którymi rozmawiali wizytujący podniosły także problem karania przez nałożenie dodatkowego dyżuru. Zgodnie z przytaczaną wyżej 67. Regułą ONZ *praca powinna być zawsze postrzegana jako środek wychowawczy i promujący w nieletnim szacunek do samego siebie na drodze przygotowywania go do powrotu do społeczeństwa; nie może ona stanowić kary dyscyplinarnej*.

W rozmowach z wychowankami, wizytujący pozyskali informacje o stosowaniu przez wychowawców odpowiedzialności zbiorowej, w przypadku, gdy nie można zidentyfikować osoby, która dopuściła się przewinienia. Przedstawiciele Mechanizmu stoją na stanowisku, że nie można karać nieletnich za czyny, których nie popełniły, bowiem rodzi to poczucie niesprawiedliwości i prowadzi często do wrogości wobec wychowawcy. Co więcej, odpowiedzialność zbiorowa stoi w sprzeczności z Regułami Narodów Zjednoczonych dotyczącymi Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113), dalej: Reguły ONZ, które mówią, iż *sankcje zbiorowe mają być zakazane* (Reguła 67). Z odpowiedzialnością zbiorową związany jest inny sygnał odebrany od nieletnich. W placówce, w ramach kary stosuje się np. zakaz oglądania telewizji, czy parzenia kawy. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji przypominają, iż katalog środków dyscyplinarnych został określony w § 71 ust. 1 pkt 1-16 i § 94 ust. 1 pkt 1-11 rozporządzenia, a według Reguł ONZ *dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów* (Reguła 70).

Uwagę wizytujących wzbudził także wpis w zeszycie prowadzonym przez wychowawców, dokonany 30 września: [dane usunięto] *ogłosiłam zakaz na golenie do soboty. Podpadła mi [dane usunięto] i stąd ten zakaz*. Przedstawiciele KMP przypominają, iż katalog kar nie może wykaczać poza ujęty w rozporządzeniu. Odwołują także to przytoczonych wyżej Reguł ONZ traktujących o odpowiedzialności zbiorowej.

Zastrzeżenia przedstawicieli KMP wzbudził także fakt, iż wymierzona przez dyrektora kara na podstawie raportu karnego wychowawcy, ogłaszana jest na apelu. Zdaniem pracowników Mechanizmu stanowi to podwójne karanie, ponieważ oprócz wymierzonego środka dyscyplinarnego, dolegliwością jest samo jego oznajmienie na forum. Zgodnie z § 73 ust. 1 rozporządzenia *za jedno przewinienie stosuje się jeden środek dyscyplinarny*. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają wyeliminowanie praktyki ogłaszania na apelu wymierzonych kar.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudziły także rozwiązania przyjęte w regulaminie pomiaru postępu resocjalizacyjnego wychowanek ZPiSdN w Koronowie, dalej: regulamin pomiaru postępu. Pracownicy Mechanizmu nie mają zastrzeżeń do idei motywowania wychowanek do zmiany i progresji w uzyskiwaniu stopni resocjalizacyjnych, jednakże część założeń jest sprzeczna z rozporządzeniem. W § 70 pkt 1-4 i § 93 pkt 1-3 rozporządzenia zapisane jest w jakich przypadkach dyrektor może stosować wobec nieletniego środek dyscyplinarny, określony w § 71 ust. 1 pkt 1-16 i § 94 ust. 1 pkt 1-11 rozporządzenia. Wprowadzone w regulaminie pomiaru postępu raporty karne wykraczają poza ramy rozporządzenia, w efekcie czego, wychowanka karana jest podwójnie - środkami dyscyplinarnymi i punktami ujemnymi wynikającymi z raportów karnych, z którymi wiąże się utrata przywilejów. Jest to sprzeczne z § 73 § ust. 1 rozporządzenia. Ponadto kara powinna być zastosowana niezwłocznie (§ 73 ust. 2), czemu przeczy raport karny mający wpływ na miesięczną ocenę wychowanki. Uwagę przedstawicieli KMP zwrócił również fakt, iż wychowanka znajdująca się na I stopniu resocjalizacyjnym *może otrzymać niektóre nagrody regulaminowe*, jednak nie są one wyróżnione. W związku z czym konieczne jest doprecyzowanie. Zmiany wymagają także przywileje związane z kontaktem ze światem zewnętrznym, wynikające z II (zgoda na widzenie ze znajomym na terenie placówki, zgoda na rozmowę telefoniczną zainicjowaną przez znajomego) i III (zgoda na zamówienie i przeprowadzenie rozmowy telefonicznej z rodzicami i znajomymi na własny koszt) stopnia resocjalizacyjnego. W rozdziale poświęconym temu zagadnieniu w niniejszym raporcie, zostało zaprezentowane stanowisko przedstawicieli KMP w sprawie rozmów telefonicznych i spotkań z osobami spoza rodziny.

7. Prawo do informacji

Zgodnie z regulaminem ZPiSdN w Koronowie, przyjęcia wychowanki dokonuje pedagog (§ 17 ust. 5i) lub psycholog (§ 17 ust. 6d). Zapoznawana jest z regulaminem wychowanki, przepisami dotyczącymi pobytu w izbie przejściowej i grupie wychowawczej, co potwierdza własnoręcznym podpisem. Tymczasem, zgodnie

z § 43 rozporządzenia, *nieletniego przyjmuje do zakładu dyrektor zakładu i przeprowadza z nim rozmowę, zapoznaje nieletniego z jego prawami i obowiązkami oraz zasadami pobytu w zakładzie, co nieletni potwierdza własnoręcznym podpisem.* W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają zmianę praktyki funkcjonującej w placówce oraz korektę w regulaminie ZPiSdN, aby odpowiadała przepisom rozporządzenia. Podobna zmiana konieczna jest w procedurze przyjęcia do Schroniska/Zakładu nieletniej (pkt 2 w rozdziale I).

Analiza regulaminu ZPiSdN w Koronowie przyniosła spostrzeżenie, iż katalog praw wychowanek zakładu poprawczego (§ 18 ust. 2) różni się od katalogu praw wychowanki schroniska dla nieletnich (§ 18 ust. 4). Przedstawiciele KMP nie mają zastrzeżeń do różnic wynikających z pozostawiania przez wychowanki Schroniska do dyspozycji sądu lub prokuratora. Katalog praw wychowanki schroniska dla nieletnich wymaga jednak uzupełnienia m.in. o prawo zapoznania się z przysługującymi jej prawami i obowiązkami (jak i innymi, zawartymi w § 18 ust. 2 katalogu praw wychowanek zakładu poprawczego). Ponadto ujednoczenia wymaga katalog praw wychowanek zawarty w regulaminie wychowanki Zakładu i regulaminie wychowanki Schroniska z katalogiem w regulaminie ZPiSdN po naniesieniu w nim zmian wskazanych powyżej. Co więcej *Przepisy końcowe* regulaminu wychowanek Zakładu powinny być jednolite z *Postanowieniami końcowymi* regulaminu wychowanek Schroniska (oprócz wynikających z postępowania toczącego się przed sądem) lub przeniesione do regulaminu ZPiSdN w Koronowie, ponieważ określają one ważne kwestie dotyczące funkcjonowania dziewcząt umieszczonych w placówce.

Przebywając w izbie przejściowej, wychowanka może zapoznać się z treścią najważniejszych dokumentów regulujących pobyt w placówce m.in. rozkładem zajęć i regulaminem izby przejściowej, regulaminem odwiedzin, regulaminem wychowanki Schroniska oraz wychowanki Zakładu, ogłoszeniem o obowiązkach oraz adresami instytucji, do których może się zgłosić w razie łamania swoich praw. Podobny zbiór dokumentów znajduje się w każdej grupie wychowawczej. Ich dostępność potwierdziły nieletnie w rozmowach z wizytującymi.

W wyniku rozmów z wychowankami, przedstawiciele KMP dowiedzieli się, że odpowiedzi na indywidualne prośby wychowanek są ogłaszane na apelu. Zdaniem pracowników Mechanizmu, wskazany sposób narusza to prawo do prywatności. Także zgodnie ze stanowiskiem Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (pismo z dnia 15 maja 2012 r., Nr DOLiS-035-131/12/AFS) powyższe działanie narusza przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz.926 ze zm.). Choć przepisy nie regulują sposobu odpowiadania na prośby wychowanek ZPiSdN, konieczne jest informowanie nieletnich w warunkach zapewniających poufność.

Analiza umieszczonego w regulaminie internatu ZPiSdN rozkładu tygodnia, wzbudziła wątpliwości wizytujących. Figuruje w nim bowiem pozycja *oglądanie Wiadomości*. Rodzi to podejrzenie, że wychowanki mają obowiązek uczestnictwa w ich oglądaniu, za którego nieprzestrzeganie grozi raport karny. Zdaniem przedstawicieli KMP, dziewczęta powinny być zachęcane do oglądania serwisu informacyjnego, który same wybiorą.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowanki mogą utrzymywać kontakt z osobami spoza ZPiSdN w formie listów, telefonów i odwiedzin oraz podczas urlopów i wyjść na przepustki.

Pozytywnie ocenioną przez przedstawicieli Mechanizmu praktyką jest wysyłanie do rodzin nowoprzyjętych wychowanek informacji na temat placówki, praw nieletnich oraz paczek, jak również starania personelu w zakresie utrzymania więzi nieletnich z rodziną. Ponadto organizowane są dni otwarte dla rodziców na temat szkoły i ZPiSdN oraz konsultacje indywidualne. W placówce realizowany jest także projekt dla rodziców „Zrozumieć siebie-zrozumieć dziecko”.

Wątpliwości przedstawicieli KMP wzbudził § 18 ust. 2k regulaminu ZPiSdN stanowiący, iż wychowanka zakładu poprawczego ma *prawo do kontaktów z najbliższą rodziną* oraz § 18 ust. 4k, iż wychowanka schroniska dla nieletnich ma *prawo do przyjmowania odwiedzin rodziny (opiekunów)*. Tymczasem, poruszający kwestię kontaktów nieletnich ze światem zewnętrznym art. 66 § 4 u.p.n. posługuje się

pojęciem *osób spoza zakładu*, nie rozróżniając ich na rodzinę i osoby niebędące rodziną. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji dostrzegają problem braku szczegółowego uregulowania w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich, kwestii kontaktów wychowanków z osobami spoza zakładu. Mając jednak na uwadze powyższy przepis trzeba zauważyć, że wprowadzanie ograniczeń kontaktowania się wychowanek z określoną grupą osób, narusza obowiązujące przepisy.

Odwiedziny nieletnich odbywają się w każdą niedzielę i święta w godzinach 10:00 - 13:00 na stołówce. Obecna jest zawsze osoba inspekcyjna z personelu (dyrektor agendy, psycholog lub pedagog). Z informacji uzyskanych od dyrektora szkoły wynika, iż odwiedziny osób spoza rodziny zależą od stopnia resocjalizacji nieletniej. Powyższe potwierdziła analiza regulaminu odwiedzin, w którym zapisane jest, że *nieletnią może odwiedzać najbliższa rodzina (...) osobom spoza rodziny może być udzielane widzenie w formie nagrody (...)*. W myśl tej zasady, spotkanie z chłopakiem (jak również rozmowa telefoniczna z nim - w razie wyrażenia zgody przez rodzinę) traktowane jest jako przywilej wynikający z dobrego zachowania. W przypadku kontaktów z dalszą rodziną w placówce przyjęto, że o możliwości spotkania decyduje sąd (bliscy zwracają się z zapytaniem), podobnie wobec rodzin dziewcząt umieszczonych w Schronisku (w placówce weryfikowane są dane osób odwiedzających). Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu praktyka wskazana w wymienionych wyżej przypadkach nie wynika z obowiązującego prawa, bowiem art. 66 § 4 u.p.n wskazuje na możliwość ograniczenia kontaktów nieletnich, a nie ich przyznania. Zasady udzielania widzeń powinny być jednakowe dla wszystkich odwiedzających.

Za wymagający zmiany wymaga pkt 10 regulaminu odwiedzin, w którym zapisane jest, że *prawo do odwiedzin ma wychowanka funkcjonująca w grupie*. Zdaniem przedstawicieli KMP, żadna z dziewcząt nie powinna być pozbawiona tej formy kontaktu ze światem zewnętrznym. Pobyt w izbie przejściowej nie jest karą i nie powinno być z nim związane ograniczenie kontaktu z bliskimi. Dlatego też - o prawo do odwiedzin - rozszerzenia wymaga regulamin izby przejściowej (jak również o prawo do kontaktu telefonicznego). W przypadku nieletnich przebywających w

izbach chorych, za decydowaniem o odwiedzinach powinny przemawiać jedynie względy medyczne.

W każdej grupie wychowawczej dostępny jest telefon. Rodzina może dzwonić do dziewcząt przebywających w Zakładzie bez ograniczeń. Dodatkowo wychowanki mogą korzystać z telefonu zakładowego na koszt placówki w ramach nagrody. Wątpliwości wizytujących wzbudził jednak fakt, iż nie są przekazywane połączenia przychodzące lub rozmowa toczy się w trybie głośnomówiącym przy obecności wychowawcy, zwłaszcza w przypadku nowoprzyjętych dziewcząt (przebywających w izbie przejściowej), których rodziny są personelowi nieznane. Przedstawiciele Mechanizmu przypominają, że zastosowanie ma tutaj wspomniany wcześniej art. 66 § 4 u.p.n. stanowiący, że *dyrektor zakładu, placówki lub schroniska (...) może ograniczyć lub zakazać kontaktów nieletniego z osobami spoza zakładu, placówki lub schroniska dla nieletnich wyłącznie w przypadku, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki lub schroniska bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego*. Praktyka funkcjonująca w placówce nie wynika jednak z żadnej ze wskazanych w ustawie przesłanek. Co więcej, w pierwszych dniach pobytu nieletniej w nowym miejscu, kontakt z rodziną może okazać się znaczący dla jej stanu psychicznego. Pracownicy KMP podkreślają także, iż nie ma przepisów zezwalających na kontrolowanie rozmów telefonicznych nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich. Stosowanie takiej kontroli w placówce narusza prawo wychowanek do prywatności, zatem konieczne jest jej wyeliminowanie.

Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły korespondencja dziewcząt przebywających w Zakładzie podlega wrywkowej kontroli, gdy istnieją podejrzenia o kontakty z niewłaściwymi osobami. Regułą jest, że przeglądane są listy wychowanek przebywających w Schronisku w celu poznania relacji łączących je z bliskimi. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z art. 66 § 3 u.p.n *korespondencja nieletniego może być kontrolowana przez dyrektora zakładu, placówki lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego,*

wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, praktyka funkcjonująca w placówce stoi w sprzeczności z ustawą, a kontrola korespondencji nie może być wykorzystywana do celów informacyjnych. Co więcej, uzupełnienia o przesłanki do kontroli korespondencji wymaga regulamin wychowanek Zakładu w punkcie 3 rozdziału VI *Przepisy końcowe*.

Zastrzeżenie wizytujących wzbudził fakt, iż wychowanka [dane usunięto] musiała złożyć do dyrektora prośbę o utrzymywanie kontaktów telefonicznych z matką przebywającą w Wielkiej Brytanii. Zdaniem przedstawicieli KMP fakt zamieszkiwania przez osobę bliską wychowance za granicą, nie powinien w żaden sposób stanowić o ograniczeniach kontaktowaniu się z nią, czy wiązać się z koniecznością uzyskania zgody.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W ZPiSdN wyodrębniono pokój lekarski, w którym raz w tygodniu przyjmuje internista, jak również gabinet z fotelem stomatologicznym i ginekologicznym, w którym przyjmowane są nieletnie – raz w tygodniu przez stomatologa, a ginekologa wg potrzeb (zatrudniony w placówce na $\frac{1}{4}$ etatu). Nieletnia, która była leczona psychiatrycznie przed umieszczeniem w placówce, poddawana jest kontroli po przyjęciu. Lekarz psychiatra przyjmuje na wizyty raz na 2 tygodnie. Ponadto na pół etatu zatrudniona jest pielęgniarka, która poza godzinami pracy przychodzi także na wezwanie.

W razie potrzeby wzywane jest pogotowie ratunkowe lub nieletnie zawożone są do szpitala.

Obok gabinetu lekarskiego wyodrębniono 2 izby chorych, tzw. szpitaliki (2-osobowe). W żadnej z nich, w dniu wizytacji nie przebywały wychowanki. Podczas analizy książki ewidencji wychowanek umieszczonych w izbach chorych, przedstawiciel KMP zauważył, że w 3 przypadkach brakowało danych personalnych

wychowanek, których wpisy dotyczyły. Pracownicy Mechanizmu podkreślają konieczność rzetelnego wypełniania dokumentacji.

Każda nowoprzybyła wychowanka jest badana przez lekarza. Profilaktyka prowadzona przez pielęgniarkę opiera się na badaniu czystości głowy i przeglądzie ciała, ze szczególnym zwróceniem uwagi na tatuaże. Wychowanki przechodzą także bezpłatne badanie wzroku, a na początku każdego roku sprawdzana jest ich postawa. Nauczyciel wychowania fizycznego prowadzi gimnastykę korekcyjną dla dziewcząt, które mają wady postawy.

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji uważają, iż ważna jest diagnostyka i przeprowadzenie badań screeningowych w celu wykluczenia ewentualnych chorób wychowanki lub rozpoczęcia koniecznego leczenia. Zgodnie z zaleceniami Komitetu Ministrów *jak najszybciej po przyjęciu do placówki młodociany ma zostać poddany badaniom lekarskim, założony ma zostać rejestr medyczny oraz należy rozpocząć leczenie wszelkich chorób czy obrażeń* (Reguła 62.5).

W rozmowach z wizytującymi, dziewczęta nie zgłaszały uwag na opiekę zdrowotną. Podkreślały możliwość szybkiego uzyskania podstawowej i specjalistycznej pomocy lekarskiej.

10. Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne

W zespole diagnostyczno-korekcyjnym placówki pracują 2 pedagodzy i psycholog, pełniący dyżury od poniedziałku do piątku. Dodatkowo specjaliści przychodzą na inspekcje w niedziele oraz w razie potrzeby.

Do zadań jednego z pedagogów należy tworzenie opinii do sądu odnośnie wychowanek ze Schroniska. Zajmuje się ponadto sprawami socjalnymi jak renty, usamodzielnienie (tu współpraca z urzędami, występowanie z wnioskami o mieszkanie), współpraca z ośrodkami interwencji kryzysowej. Wraz z psychologiem prowadzi także socjoterapię dla każdej z grup, w wymiarze 1 godziny lekcyjnej w tygodniu. Drugi pedagog, we współpracy z kierownikiem internatu prowadzi przez cały rok szkolny zajęcia z treningu zastępowania agresji, indywidualną terapię dla dorosłych dzieci alkoholików oraz indywidualnie i grupowo – terapię uzależnień od substancji psychoaktywnych.

Analiza tygodniowego rozkładu zajęć w internacie ZPiSdN w Koronowie (dalej: tygodniowy rozkład zajęć) wzbudziła wątpliwości przedstawicieli KMP, ponieważ zarówno zajęcia socjoterapeutyczne, jak i katecheza, zostały wpisane w tych samych godzinach (czwartek 15:00 – 17:30). Rodzi to podejrzenie, że zajęcia te kolidują ze sobą, w efekcie czego - nieletnie muszą dokonać wyboru pomiędzy nimi, co nie powinno mieć miejsca.

W placówce prowadzona jest edukacja seksualna. Zajęcia z tej tematyki prowadzone są na godzinie wychowawczej oraz w ramach pracy internatu. Zapraszany jest także lekarz ginekolog i położna.

W ZPiSdN realizowane są programy autorskie personelu m.in. profilaktyczno-edukacyjny o tematyce HIV/AIDS, „terapia krótkoterminowa skoncentrowana na rozwiązaniach”, muzykoterapia, program pracy z młodzieżą w oparciu o pedagogikę zabawy, arteterapia, program profilaktyczny „Drogowskaz”. Według protokołu rady zakładu ZPiSdN z dnia 22 czerwca 2012 roku, w roku szkolnym 2011/2012 zrealizowano m.in. z udziałem wszystkich dziewcząt program „Drogowskaz” i „Jak żyć z ludźmi”, w szkolnym programie poradnictwa edukacyjno-zawodowego „Wygrać z bezradnością” udział wzięło 16 wychowanek, w programie teatralno-muzycznym „Poznaję siebie i świat” - 11 wychowanek, w autorskim programie z elementami ruchowymi „Smak życia” – 10 dziewcząt. Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają ofertę zajęć i programów skierowanych do wychowanek ZPiSdN.

Dla każdej wychowanki Zakładu tworzony jest indywidualny program resocjalizacji (dalej: IPR), zgodnie z procedurą opracowywania IPR, do której przedstawiciele KMP nie mają zastrzeżeń. Pozytywnie oceniają sposób tworzenia programów (przy uwzględnieniu najważniejszych obszarów funkcjonowania wychowanki), prowadzenia bieżących wpisów i ewaluację programów. Ponadto w placówce funkcjonuje 4-stopniowy system resocjalizacji oparty na systemie punktowym. Stopień ustalony na komisji obowiązuje przez miesiąc i związane są z nim przywileje dla wychowanek. Na stopień wpływ ma wychowanka dokonująca samooceny oraz wychowawcy grup i klas wskazujący obszary wymagające poprawy.

Każda z wychowanek jest pod opieką wybranego przez siebie *patrona*, czyli pracownika ZPiSdN, który też współpracuje z rodziną lub opiekunem prawnym dziewczyny, monitoruje jej zachowanie podczas przepustki oraz koordynuje proces usamodzielniania.

W placówce nie funkcjonuje samorząd wychowanek. W ocenie przedstawicieli KMP warto rozważyć jego stworzenie w celu kształtowania w nieletnich poczucia samorządności, umiejętności współdziałania, przyjmowania współodpowiedzialności za grupę i jednostkę oraz rozwijania demokratycznych form współżycia.

W placówce dużą wagę przypisuje się współpracy ze środowiskiem otwartym, w tym m.in. szkołami, przedszkolami, Domem Pomocy Społecznej w Koronowie, oddziałem onkologicznym szpitala w Bydgoszczy, co zdaniem przedstawicieli KMP jest praktyką godną naśladowania. W ramach wolontariatu dziewczęta udzielają się także podczas akcji charytatywnych.

Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły, co tydzień wychowanki biorą udział w hipoterapii.

W rozmowach z wizytującymi wychowanki określały zalety instytucji patrona, którego same mogą wybrać.

11. Prawo do wypoczynku i rekreacji

Placówka dysponuje boiskiem i placem do rekreacji nieletnich. Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły, wychowanki spędzają ok. 30 minut na powietrzu na każdej długiej przerwie oraz ok. 1,5 godziny podczas pobytu w internacie. Dyrektor zaznaczyła, iż najwięcej czasu przeznaczają na rekreację nieletnich w niedzielę. Informacje te znalazły potwierdzenia w tygodniowym rozkładzie zajęć jedynie w przypadku niedziel i świąt. Ponadto podczas rozmów z wychowankami, wizytujący dowiedzieli się, iż zajęcia na świeżym powietrzu nie są organizowane każdego dnia, co wynika także z dzienników zajęć wychowawczych (analizie poddano zeszyt przekazywania informacji grupy I i II). Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu możliwość codziennego przebywania na świeżym powietrzu stanowi istotny wpływ na rozwój psychofizyczny młodzieży

niedostosowanej społecznie, przebywającej w zakładach zamkniętych, czyli w warunkach ograniczonej swobody. Jak wskazują zalecenia Komitetu Ministrów *wszyscy młodociani pozbawieni wolności powinni mieć możliwość regularnego ćwiczenia przez co najmniej dwie godziny dziennie, z czego godzina na powietrzu, jeżeli pozwala na to pogoda* (Reguła 81). Zasada ta powinna obejmować także nieletnie umieszczone w izbie przejściowej. Z informacji uzyskanych od wychowanek wynika jednak, iż dziewczęta, które przebywają w ww. izbie, nie wychodzą na zewnątrz. W związku z powyższym, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają uzupełnienie katalogu praw wychowanek zawartego w § 18 ust. 2 regulaminu ZPiSdN w Koronowie, pkt 2 w rozdziale III regulaminu internatu i regulaminu izby przejściowej - o prawo do codziennych, godzinnych zajęć na świeżym powietrzu, o ile pozwalają na to warunki pogodowe oraz uzupełnienie tygodniowego rozkładu zajęć.

Placówka dysponuje salą gimnastyczną, przystosowaną do rozgrywek w piłkę siatkową, koszykówkę oraz grę w ping ponga w ramach zajęć szkolnych oraz SKS.

W ramach przeciwdziałania agresji poprzez sport, wychowanki biorą udział w zawodach rozgrywanych w Warszawie.

W placówce funkcjonuje m.in. program „Jestem turystą i miłośnikiem przyrody”, „Ze sportem mi do twarzy”, jak również program wykorzystujący elementy aerobiku, jogi i pilatesa.

Przedstawiciele KMP pozytywnie oceniają bogatą ofertę kulturalno – oświatową placówki. Na każdy miesiąc roku szkolnego 2012/13 przewidziano przynajmniej 1 imprezę organizowaną w internacie w ramach zagospodarowania czasu wolnego wszystkich grup wychowawczych. Ponadto w placówce funkcjonują liczne koła zainteresowań, zarówno dla dziewcząt uzdolnionych, jak i wymagających wsparcia edukacyjnego np. koło hafciarskie, krawieckie, gastronomiczne, kosmetyczne, czy informatyczne, plastyczne, wokalne, jeździeckie. Wychowankom Zakładu proponowane są wycieczki dydaktyczne, wyjścia do teatru i filharmonii, natomiast dziewczęta przebywające w Schronisku, prawo do rekreacji realizują na terenie placówki.

Dwóm dziewczętom, które są wolontariuszkami na oddziale onkologii organizuje się tygodniowy turnus wypoczynkowy.

Wychowanki Zakładu, z którymi rozmawiali wizytujący podkreślały mnogość wyjazdów i wycieczek poza placówkę.

12. Prawo do edukacji

Nieletnie przebywające w ZPiSdN mogą kontynuować naukę na poziomie gimnazjalnym (3 klasy) oraz w szkole zawodowej (2 klasy). Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły, duża część dziewcząt posiada orzeczenia lub opinie z poradni psychologiczno-pedagogicznych, w związku z czym, nauczyciele starają się podchodzić indywidualnie do każdej z wychowanek. Obowiązują 3 poziomy nauczania, dostosowane do stopnia rozwoju inteligencji i wiedzy nieletnich.

Wszystkie klasy są odpowiednio wyposażone w materiały dydaktyczne, w sali informatycznej jest podłączenie do internetu. Placówka zapewnia podręczniki i pomoce szkolne, dostępne także w internecie.

W placówce wychowankom umożliwia się kształtowanie umiejętności zawodowych i wdrażanie do pracy w warsztatach: krawieckim, gastronomicznym i fryzjerskim. Każdy z nich jest bardzo dobrze wyposażony, gwarantując zdobycie praktycznej wiedzy na wysokim poziomie. Dziewczęta przystępują do egzaminów zawodowych oraz czeladniczych w OKE.

Na zajęciach z krawiectwa wychowanki szyją m. in. stroje do przedstawiń, także dla szkół. Dziewczęta, które uczą się fryzjerstwa, mogą farbować sobie włosy w ramach zajęć, pozostałe wychowanki – w nagrodę. Ponadto podczas dni otwartych dla społeczności lokalnej, prezentują swoje umiejętności, a w ramach współpracy ze szkołą podstawową, strzygą uczniów (pod opieką rodziców).

Przedstawiciele Mechanizmu pozytywnie oceniają fakt, iż dla wychowanek placówki organizowane są różne kursy podnoszące kwalifikacje zawodowe np. opiekun osób starszych, kucharz małej gastronomii, kosmetyczny, kasjer-sprzedawca, zdobnictwa paznokci, florystyka, obsługa kasy fiskalnej, kurs na prawo jazdy. W

rozmowach z wizytującymi dziewczęta podkreślały dostępność kursów, możliwość przystępowania do egzaminów oraz ich znaczenie dla dalszej ścieżki zawodowej.

13. Prawo do praktyk religijnych

Według informacji przekazanych przez dyrektora szkoły, wychowanki dobrowolnie uczestniczą w mszach świętych, sprawowanych przez kapelana placówki. Organizowane są one świetlicy głównej, pełniącej także funkcję kaplicy. Chętne dziewczęta mogą przystąpić do chrztu lub innych sakramentów oraz wziąć udział w pielgrzymce.

Zajęcia z religii prowadzone są w godzinach pracy internatu, ale ujęte są w planie lekcji. Rodzice mogą złożyć oświadczenie o rezygnacji z nich, z czego żaden z nich nie skorzystał. W związku z powyższym w placówce nie przewidziano zajęć z etyki. Wśród wychowanek nie ma dziewcząt innych wyznań.

W rozmowach z wizytującymi, wychowanki Schroniska podnosiły, iż uczestnictwo we mszy świętej jest dla nich obowiązkowe. Przedstawiciele KMP przypominają art. 52 pkt 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym *nikt nie może być zmuszany do uczestniczenia ani do nieuczestniczenia w praktykach religijnych*. Ponadto zgodnie z Zaleceniami Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi *wolność myśli, sumienia i wyznania młodocianych powinna być w respektowana (...) Młodociani nie mogą być zmuszani do praktykowania religii, wyznania, uczestnictwa w nabożeństwach religijnych lub spotkaniach, udziału w praktykach religijnych lub akceptowania wizyt przedstawicieli którejkolwiek religii lub wyznania* (Zalecenie 87.1-3.)

14. Dobre praktyki

Na uwagę zasługuje funkcjonująca w placówce instytucja patrona, który jako najbliższy wychowawca pracownik ZPiSdN, obejmuje ją indywidualną opieką i stanowi dla niej przykład dobrego dorosłego, z którym nawiązuje specyficzną relację

opartą na poczuciu bezpieczeństwa i zaufaniu. Patron staje się modelem, mentorem, a czasem nawet terapeutą nieletniej.

W ZPiSdN przeprowadzono ewaluację poczucia bezpieczeństwa w szkole wśród uczennic oraz skali i typu zagrożeń występujących na terenie szkoły, co wskazuje na duże zaangażowanie personelu w zapewnienie nieletnim właściwych warunków pobytu w placówce oraz dążenie do eliminowania wszelkich zagrożeń.

15. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 OPCAT, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. odstąpienie od przeprowadzania kontroli osobistych wychowanek;
2. zapewnienie każdej wychowance wolności sumienia i religii, poprzez wyeliminowanie przymusowego udziału we mszy świętej wychowanek Schroniska;
3. zapewnienie wychowankom realizacji prawa do kontaktów ze światem zewnętrznym, w tym wyeliminowanie ograniczeń związanych z odwiedzinami osób spoza rodziny, umożliwienie odwiedzin dziewczętom przebywającym poza grupą wychowawczą, przekazywanie połączeń telefonicznych wszystkim wychowankom, zaprzestanie kontroli rozmów telefonicznych i korespondencji, niezgodnej z art. 66 §. 3 u.p.n. oraz dostosowanie przepisów regulujących prace placówki w tym zakresie do obowiązującego prawa;
4. zapewnienie wszystkim wychowankom codziennego dostępu do zajęć na świeżym powietrzu;
5. dostosowanie procedury i praktyki stosowania środków przymusu bezpośredniego do u.p.n. i ustawy o środkach przymusu bezpośredniego;
6. zmianę przesłanek umieszczania nieletnich w izbie przejściowej w ramach odsunięcia od zajęć;
7. zaprzestanie przeprowadzania kontroli osobistej w monitorowanym pomieszczeniu;

8. zaprzestanie stosowania kar niezgodnych z rozporządzeniem i odpowiedzialności zbiorowej;
9. ewidencjonowanie skarg ustnych oraz modyfikację procedury składania skarg przez wychowanki, zgodnie z uwagami zawartymi w rozdziale 5 niniejszego Raportu;
10. wykreślenie z procedury przyjęcia wychowanki zapisu o niszczeniu papierosów, które ma ze sobą nieletnia;
11. wyeliminowanie praktyki wyczytywania na apelu raportów karnych oraz odpowiedzi na prośby wychowanek;
12. wprowadzenie zmian do regulaminu pomiaru postępu zgodnie z uwagami zawartymi w rozdziale 6 niniejszego Raportu;
13. przyjmowanie nowych wychowanek przez dyrektora ZPiSdN, zgodnie z § 43 rozporządzenia;
14. uzupełnienie katalogu praw wychowanek zgodnie z uwagami zawartymi w rozdziale 5 i 7 niniejszego Raportu;
15. poprawne dokumentowanie wymierzonych środków dyscyplinujących;
16. szczegółowe opisywanie przedmiotów oddawanych przez nieletnie do depozytu;
17. rozważenie powołania samorządu wychowanek;
18. rozszerzenie oferty szkoleniowej dla personelu placówki o zagadnienia dotyczące pracy z nieletnimi, rozwiązywania sytuacji konfliktowych, stosowania środków przymusu bezpośredniego i pierwszej pomocy przedmedycznej;
19. zapewnienie psychologowi superwizji;
20. zapewnienie wychowankom intymności poprzez wstawienie drzwi zasłaniających kabiny ustępowe w sanitariacie grupy I zakładowej;
21. przy najbliższym remoncie placówki, wymagającym uzyskanie pozwolenia na budowę, uwzględnienie potrzeby przystosowania placówki do potrzeb osoby niepełnosprawnej;
22. wyjaśnienie § 15 ust. 6 regulaminu ZPiSdN w Koronowie oraz rozkładu zajęć w internacie ZPiSdN w kwestii kolidowania ze sobą socjoterapii i katechezy.